

ТРАДИЦИЈА КАО ИНСПИРАЦИЈА У ДЕЛУ САВКЕ СУБОТИЋ

Апстракт: Савка Суботић је оставила траг о свом богатом животу и јавном деловању у мултикултурној Славонији и Војводини у другој половини XIX и на почетку XX века. Активно ради на афирмацији и модернизацији традиционалне женске текстилне радиности. Учествоје на домаћим и међународним изложбама. На Земаљској изложби у Пешти (1885) излаже предмете, инспирисане етномотивима, које је она креирала. Имала је следбенике у пракси и на теоријском пољу.

Кључне речи: женски покрет, текстилне рукотворине, афирмација, реформе, изложба, признања, следбеници

Савка Суботић (1834 -1918), изузетна личност, интелигентна, образована Новосађанка, већи део живота посветила је сакупљању, проучавању и афирмисању народне уметности, просвећивању сеоских жена, хуманитарном раду и борби за остваривање права жена на образовање и бољи статус у друштву. Својим прегалачким радом допринела је модернизацији патријархалног друштва како на селу тако и у граду.

У новијој литератури њено име се најчешће везује за почетке женског покрета у Војводини.¹ Иако се није експлицитно декларисала као феминисткиња, њена залагања за право жена на образовање, иницијативе да се отворе девојачке школе и да се оснују женска удружења, ангажман у свим тадашњим женским друштвима, јавна друштвена делатност, а особито ставови и предавања о положају жене у српском друштву која је држала у већ зрелим годинама, оправдавају овакве ставове.

Али, такође сматрам, да се њено свеукупно дело може посматрати са аспекта културне историје, етнологије, музеологије и примењене уметности.

Циљ овог рада је да, на основу доступних писаних извора, укаже на њен значај у афирмацији и реформи традиционалне текстилне радиности као делу српске, материјалне, културне баштине и да укаже на то

да је она, по досадашњим сазнањима, прва жена која се на нашим просторима још у другој половини деветнаестог века бавила дизајнирањем текстила, инспирисана етномотивима.

Текст је написан на основу лексикографске грађе и доступних писаних извора – чланака и књига Савке Суботић (*О нашим народним тканинама и рукотворинама и Успомене*); текстова, које су други истраживачи њене биографије објавили у српској периодици од 1881. до 1937. године и релевантних чланака савремених аутора. Основу анализе представља дело *О нашим народним тканинама и рукотворинама*,² првенствено делови текста у којима ауторка описује свој рад на афирмацији и реформисању сеоских текстилних рукотворина, ангажман, припреме за Земљску изложбу у Будимпешти 1885. године, предмете изложене на овој изложби, признања која је добила за рад и иновације на текстилним предметима. О наведеном делу професор Валтровић пише да „садржи збирку разноврсне поучне грађе из народног живота те је без сумње од особита интереса како за националнога економа, испитивача народне просвете, етнографа, естетичара и индустријалца, тако и за сваког, ко, било са научног било са практичног гледишта, прати фазе тој врсти народне радиности“.³

БИОГРАФИЈА

Животни пут угледне госпође Савке Суботић (сл. 1) је особен и оригиналан, испуњен сталним трагањима и неуморном борбом за афирмацију националних и културних вредности. Њен живот се

* Марина Цветковић, етнолог, Етнографски музеј, Београд

¹ Види књиге: Неда Божиновић, *Женско питање у Србији у XIX и XX веку*, Београд, 1996. и Гордана Стојаковић, *Знамените жене Новог Сада*, Нови Сад, 2001.

² Савка Суботић, *О нашим народним тканинама и рукотворинама*, Нови Сад, 1904. Дело је објављено у едицији *Лубилари* Матице српске и посвећено је педесетогодишњици њеног јавног деловања.

³ Преузето из: Грчић Ј., *Савка Дра Јована Суботића*, Бранково коло, 14 (27) октобар, Сремски Карловци, 1906, стр. 1291.

одвијао у време сложених друштвених, историјских и политичких догађаја који су се одиграли у мултикултурној Хабзбуршкој, односно Аустроугарској монархији. Идејно-теоријски ставови и размишљања у њеним писаним радовима настали су под утицајем тадашњих, актуелних праваца у култури, уметности, филозофији, етнологији. Другим речима, под утицајем романтичара, просветитеља, еволуциониста, дифузиониста, немачких филозофа – материјалиста...

Савка (Полит) Суботић рођена је 11 (24) октобра 1834. године у Новом Саду,⁴ у кући Јована Полита, имућног и утицајног новосадског трговца и комунитетлије (општинара), цинцарског порекла.⁵ Претпоставља се да је на њено васпитање и образовање значајно утицала мајка Јулијана, рођена Десанчић, која је говорила још у првим деценијама XIX века, осим српског, мађарски, немачки и грчки језик.⁶ Од четврте године Савка Суботић похађа ЛЕР (сестара Wittich) за немачки језик и ручни рад.⁷ образовање наставља 1847. у Темишвару у католичко-немачком заводу.⁸ Година „буне“, 1848, представља преломну годину у њеном животу. Отац, као и други српски представници владајућих слојева, губи своје позиције и материјално богатство. У бомбардовању Новог Сада 1849. страда очев иметак.⁹ Савка Суботић прекида школовање у Темишвару и са мајком, браћом и другим суграђанима одлази у збег, у Земун, а затим прелази у Беч, где наставља образовање у једном бечком интернату.¹⁰ У својим *Успоменама* критикује тадашње услове за школовање женске деце, „жене су училе у учбеним и васпитателним заводима у којима се наука само у кругу вртела“.¹¹

Образовање прекида 1851. године и удаје се за српског националног првака, политичара, песника и књижевника, адвоката, доктора филозофије и права, Јована Суботића (1817-1886). Њихова свадба је била важан јавни, национални догађај међу српском емиграцијом у Бечу.¹²

Савка Суботић није стекла високо, институционално образовање. Узрок је био недостатак адекватних

1. Новак Радоњић, Портрет Савке Суботић, уље на платну, 1852, Матица српска, Нови Сад
1. Novak Radonjić, Portrait of Sava Subotic, oil on canvas, 1852, Matica srpska, Novi Sad

женских просветних институција и наведене историјске околности. Широко утемељено образовање које је стекла у кругу породице стално је надограђивала. На њено мишљање и ставове утицали су и брат Полит Десанчић, супруг Јован Суботић и образовани друштвени кругови у којима се кретала.¹³

Након венчања Савка Суботић прати мужа у његовој служби и политичкој каријери. Суботићи су се 1851. године преселили из Беча у Нови Сад, у којем се Јован Суботић успешно бавио адвокатуром. Он је 1861. године изабран за поджупана Сремске жупаније, те тим

⁴ Нови Сад је тада имао статус слободног краљевског града у коме су Срби чинили већину.

⁵ Савка Суботић, *Успомене*, Београд, 2001, стр. 31.

⁶ Чланак *Савка Суботићка*, Голуб, календар за просту 1907. годину, Цариград, 1906, стр. 119.

⁷ Током XIX в. у градовима се оснивају «лерови» у којима угледне госпође подучавају девојке плетењу, шивењу, везу. У првој половини XIX века лерове су већином водиле Немце. У другој половини XIX века један број лерова прераста у редовне девојачке школе «јавне школске установе за женску децу», без обзира на нацију и друштвени статус. У тим установама учили су се: читање, писање, рачун, страни језици, ручни рад и веронаука Гордана Стојаковић, *н.д.*, стр. 19, 20 и Савка Суботић, *Успомене*, стр. 34, 35.

⁸ Јелена Лазаревићева, *Савка Суботићка 1834-1904*, Домаћица, орган женског друштва и његових подружница, број 10, Београд, 1904, стр. 291.

⁹ Ана Столић, *Савка Суботић слика једног света*, предговор, у: Савка Суботић, *Успомене*, стр. 21.

¹⁰ Јелена Лазаревићева, *н.д.* стр. 291.

¹¹ Савка Суботић, *Успомене*, стр. 34.

¹² О свадби пише посредно, кроз сећања на свога мужа. Међу званицима били су и кнез Михајло, породица Вука Караџића. У: *О Јовану Суботићу, успомене његове жене Савке Ј. Суботић*, Бранково коло, бр. 46, Сремски Карловци, 1904, 1470-1479.

¹³ А. В. (аутор је, вероватно, Аркадије Варађанин) *Заслужне жене на перу. Савка Суботић.*, Српкиња њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас, Сарајево, 1913, стр. 29.

поводом прелазе у Вуковар. Пратећи мужа на службеним обиласцима села у околини Вуковара, искористила је прилику да упозна ткачку и везилачку радиност Српкиња. То јој помаже у раду на просвећивању сеоских жена, које подучава „здрављу, моралном и материјалном напретку.“ Тада и започиње рад на афирмацији сеоске, женске домаће радиности и развија почетне ставове о препороду домаће индустрије.

Јован Суботић је 1862. године изабран за септемвира (судију Стола седморице) највишег суда за Хрватску и Славонију, због чега се селе у Загреб. Затим је изабран за посланика, а онда за потпредседника хрватског Сабора. Био је председник клуба Самосталне народне странке и подносилац предлога о равноправности српског имена и ћирилице у Хрватској, бурне 1867. године када се водила битка око државног преуређења Хабзбуршке монархије.¹⁴ Године проведене у Загребу Савка Суботић у *Успоменама* описује као време залагања за слогу између Срба и Хрвата.¹⁵ Нажалост, расплет око уређења Хабзбуршке монархије који је дефинисан аустроугарском нагодбом, а затим и хрватско-угарском нагодбом, завршио се неповољно по српски народ. Залагања Јована Суботића, као ни његових истомишљеника, нису уродила плодом. Његова политичка каријера је нагло прекинута. После повратка са Свесловенске етнографске изложбе у Москви, 1867. године, Јован Суботић губи државни положај и право на пензију, а Михајло Полит Десанчић право на адвокатуру. Овај културни догађај, претворен у праву политичку арену, оставио је последице у приватном животу и многих других породица, присталица Народне странке у Хрватској.¹⁶ Породица Суботић се поново сели у Нови Сад и Јован Суботић обнавља адвокатску делатност.

После седам година, 1874, селе се у Осијек. Савка Суботић наставља да ради на афирмацији српске народне уметности, на препороду домаће радиности и постаје ауторитет у погледу српских рукотворина.

Суботићи се 1884. године селе у Земун, у којем ће Јован Суботић умрети 1886. године.

Савка и Јован Суботић имали су осморо деце од којих су преживела четири сина: Дејан, руски царски генерал и гувернер у Туркменији; Војислав, хирург и

један од оснивача медицинског факултета у Београду; Бранислав, дипломата и професор у Будимпешти и Озрен, поручник у царској војсци.¹⁷ Јован Суботић је имао и ћерку из првог брака.

Савка Суботић је умрла новембра 1918. године и „успела је да види плодове свог рада: она је видела ослобођење и уједињење нашег народа.“¹⁸ Сахрањена је у Новом Саду, али су посмртни остаци пребачени у породичну гробницу у Земуну.

Осим основних биографских података овде издвајам податке, релевантне за тему овог рада.

Изложбена делатност Савке Суботић представља значајан аспект у проучавању њеног доприноса афирмацији традиционалних текстилија. Према писању Јелене Лазаревић, Савка Суботић је учествовала 1881. године на пештанској изложби, коју је приредила „Угарска земаљска задруга за женску радиност“. За свој велики труд и залагање у представљању српских рукотворина страном свету, Савка Суботић је награђена медаљом на којој је изливен њен лик.¹⁹

Учествовала је на Првој српској изложби која се одржала 1884. у Новом Саду.²⁰

У изложбеној делатности је, свакако, најзначајније њено учешће на Земаљској изложби у Будимпешти 1885, о којој ће бити више речи у овом раду. На овој изложби је добила признање цара Јосифа и велику колајну за рад на сакупљању народних рукотворина.

Нишка подружина Београдског женског друштва је одликована сребрном медаљом на Париској изложби 1889. године за женски комплет (хаљина, шешир и амрел) који је израђен по нацрту Савке Суботић.²¹

Учествује и у припремама Краљевине Србије за изложбе у Паризу 1890. и у Прагу 1910.

Женски покрет у Војводини смешта Савку Суботић у своје зачетке. Заслужна је за отварање женске школе у Панчеву (1871) и Новом Саду (1874).²²

Активно ради и на оснивању женских удружења. Сматра се да је била инспиратор Задруге Српкиња Новосаткиња.²³ Била је почасна чланица и председница српских женских удружења: чланица Београдског женског друштва (од 1898),²⁴ прва председница Кола

¹⁴ Василије Крстић, *Јован Суботић и Хрвати*, у: Знаменити Срби о Хрватима, Београд, 1999, стр. 33-60.

¹⁵ Ана Столић, *н.д.*, стр. 24.

¹⁶ Младенко Кумовић, *Идеја о словенском музеју*, у: Од српске народне збирке до Музеја Војводине, зборник радова са међународног скупа поводом стодесетогодишњице Музеја Војводине, Нови Сад, 1998, стр. 51-60.

¹⁷ Ј. Грчић, *н.д.*, стр. 1291.

¹⁸ *Савка Суботић*, Вардар, календар за просту годину 1923, Београд, 1923, стр. 122.

¹⁹ Овај податак треба узети са резервом јер се помиње само у овом тексту, Јелена Лазаревићева, *н.д.*, стр. 291.

²⁰ А.В.П. Рађа са прве српске изложбе, Орао, Нови Сад, 1884.

²¹ Даница Агатоновић, *Постанак и рад Београдског женског друштва*, Домаћница, 1934, бр. 1, стр. 5.

²² Станоје Станојевић, *Суботић Савка*, у: Народна енциклопедија, књ. IV, Загреб, 1929.

²³ *Савка Суботићка*, Голуб, стр. 116, 117.

²⁴ *Види Говор Савке Суботић*, Женски свет, бр 7, Нови Сад, 1898, стр. 100, 101.

српских сестара (1903) и прва председница Српског народног женског савеза (1912).

Реторички дар Савке Суботић се истиче у већини чланака који се баве њеном биографијом. Још у првим годинама брака, обављајући дужност достојне пратице угледног мужа, Савка Суботић се истиче у држању здравица и говора. Говорничку вештину је истрајно развијала, тако да је у зрелим годинама била позната по сјајним предавањима, која је држала без написаних текстова и подсетника. Живом речју и говором је просвећивала жене са села, али и чланице женских удружења. Саветовала их је: „да крену од села до села, од куће до куће и да поуче сестре из народа о свему што им на моралну и материјалну корист служи, али не са пером у руци, него живим примером”.²⁵

Признања и углед који је имала још за живота, намећу се приликом читања чланака о њеном животу. Њено име прате атрибути „Мајка Анђелија” или „духовна мајка” млађих Српкиња²⁶, просветилица женскиња,²⁷ апостол новог доба²⁸, одлична родољупка и душевна дична мајка... Српкиња, фолклористица и књижевница, народна ораторка и добри анђео српске сељанке²⁹, итд... Признање за јавни и културни рад добила је од српског и руског двора, од многих корпорација и чувених књижевника чешког, немачког, француског, енглеског и америчког порекла.³⁰ Књига *Српкиња – њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас*, значајна за културну историју наших жена, посвећена је осамдесетом рођендану Савке Суботић.

Била је прва жена која је одржала научно предавање у престижном Бечком научном клубу.³¹ После овог предавања „Жена на Истоку и на Западу” (1910) др Бернхард Минц назвао ју је „Die Mutter ihres Volkes”, а њена биографија и фотографије су тражене широм Европе, у Ротердаму, Лисабону, Лондону, Паризу.³²

Приказ биографије Савке Суботић завршила бих речима Гордане Стојаковић: „Изврсно образовање, подршка коју је имала од мајке и читаве породице, статус и богатство породице Полит, а касније и Суботић, и надасве њене сопствене врлине: интелигенција, моћ запажања, изузетан реторички дар, способност да за

сопствене идеје придобије друге и неоспорна доза харизме, све то ће учинити Савку најпознатијом Новосађанком па и Српкињом крајем XIX века”.³³

Као илустрацију колико је Савка Суботић била цењена и угледна навешћу део писма које јој је њена наследница, Јелица Беловић-Бернадзиковска, незаобилазан ауторитет у проучавању националне историје текстила, упутила 1904. године: „... да Вам се захвалим на пријезним речима, које ми изволесте послати из Париза 12. 11. 1904. те на лепој Вашој књизи, коју данас примих. Обоје чуваћу као највећу драгоценост, као скупocen дар од највеће и најдичније Српкиње, од сјајног узора нас млађих раденица на пољу народне просвете. У велико ми се дојмило красно Ваше дело: 'О народним тканинама и рукотворинама'. Одако је угледало свет, прочитала сам га више пута и дубоко си у души усадих оне златне Ваше речи...' Аманет Вам српска жена из народа и њена домаћа привреда'; биће гесло мога скромног рада, доклегож дишем!”³⁴

ИДЕЈНА ПОЛАЗИШТА У ИСТРАЖИВАЊУ ТЕКСТИЛНИХ РУКОТВОРИНА

Савка Суботић је одрасла и школовала се у време када крхки српски грађански слој бива захваћен идејема романтичара и новим вредновањима историје и националне културе. Романтизам је покренуо и питање статуса жена у друштву. Омладински покрет (Уједињена Омладина српска) је шездесетих година деветнаестог века био предводник и носилац нових погледа и ставова о женском питању у Војводини. Еманципација жена је била саставни део борбе за очување националног идентитета и предуслов за свеопшти национални развој и националну мисију у мултикултурној Војводини.³⁵ Вође Омладинског покрета у духу тадашње европске политичке и социјалне демократије траже: еманципацију жена, њихово национално освешћивање, модерније школовање и друштвено васпитање, духовно и морално ослобођење, подизање из незнања, сујеверја и заосталости и потлачености.³⁶

Савка Суботић, под утицајем Омладинског

²⁴ Види *Говор Савке Суботић*, Женски свет, бр 7, Нови Сад, 1898. стр. 100, 101.

²⁵ *Исто*

²⁶ Ј. Лазаревићева, *н. д.*, стр. 289.

²⁷ Ј. Грчић, *н. д.*, стр. 1291.

²⁸ *Савка Суботић*, Вардар, календар за просту годину 1923, Београд 1923, стр. 120.

²⁹ Јелица Беловић Бернадзиковска, *Српски народни вез и текстилна орнаментика*, Нови Сад, 1907, стр. 58, 59.

³⁰ А. В. *н. д.*, стр. 28.

³¹ Види, Белешке, Домаћница, број 1, Београд, 1911, стр. 31.

³² Гордана Стојаковић, *н. д.*, стр. 93.

³² Гордана Стојаковић, *н. д.*, стр. 93.

³³ *Исто*, стр. 51.

³⁴ Архив Матице српске, рукописно одељење, инв. бр 4364. На овом податку захвална сам колегиници Вери Шарац Момчиловић.

³⁵ Витомир Вулетић, *Уједињена Омладина српска и друштвени положај жене*, у: Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века 2, Београд, 1998, стр. 173.

³⁶ К. Н. Милутиновић, *Омладински покрет (Политичка и социјална позадина Уједињена Омладине Српске)*, Годишњак Матице српске, календар за 1937, Нови Сад, 1937, стр. 130.

покрета и његових присталица, брата Михајла Полит-Десанчића и познаника из детињства Светозара Милетића, бива захваћена овим идејама.³⁷ Она се у женском покрету бори за увођење женских школа, иницира хуманитарне акције и, у складу са програмом Омладине српске, креће у просвећивање сеоских жена „...латила се госпођа Савка Суботићка...да искорени силне мане и предрасуде у женскињама из народа”.³⁸

Она користи службене посете свог мужа селима у околини Вуковара за просвећивање сеоских жена. Том приликом је и спознала естетске и техничке вредности сеоских тканих и вежених рукотворина. „На том путу видела сам богату ризницу наших народних женских рукотворина, у којима се огледа стваралачки дух народног генија!.. *Осетила сам да би требало то народно благо изнети на видик* (курзив С.С.)”.³⁹ Мишљења је да сеоске текстилије имају само етнографски а не практични значај за интелигенцију. Почине да размишља о њиховој модернизацији и прилагођавању практичним потребама високих друштвених слојева.

Временом развија систем идеја о оживљавању женске кућне радиности тј. „*препорођају домаће индустрије*” као значајног националног, економског потенцијала.⁴⁰ Ова размишљања су настала под утицајем филозофа Хекела, Бихнера и Молешота, присталица матријалистичког правца економске филозофије, а заснивају се на идеји о потстицању продуктивности рада сеоских жена.⁴¹ Савка Суботић сматра да женска сеоска радиност – ткање и вез – представља велики потенцијал. Афирмацијом и реформом сеоске текстилне радиности, прилагођавањем потребама грађанства и пласманом на тржишту, жене би могле да поправе свој, али и породични стандард, што би свакако ојачало и националну економију и културу и тако допринело очувању српског националног идентитета.⁴²

Ипак, основна покретачка снага њеног прегалаштва је заправо искрено дивљење према женским текстилним рукотворинама и схватање колико су осећај за естетику, а самим тим и етику били присутни у свакодневном стваралаштву сеоских жена.

Борба за преображај домаће индустрије је подразумевала прегалачки рад на афирмацији, реформи и презентацији женске кућне радиности. На реализацији

и презентацији женске кућне радиности. На реализацији своје замисли Савка Суботић ради од 1861 до 1885, а нарочито у периоду од 1874. до 1885. У том периоду обилази српска села у Славонији и Срему.

У тематским целинама које следе хронолошки ћу представити практичну страну њених активности у борби за ревитализацију домаће индустрије.

АФИРМАЦИЈА СЕОСКИХ ТЕКСТИЛНИХ РУКОТВОРИНА И ПРИПРЕМЕ ЗА ЗЕМАЉСКУ ИЗЛОЖБУ У БУДИМПЕШТИ 1885.

Савка Суботић се први пут заинтересовала за српске народне рукотворине онда када је у сремском селу Добринцима 1851. добила на дар од свекра, свештеника, неколико ћилимова и српско платно које је израдила мајка Јована Суботића (умрла 1848).⁴³ Две године касније, она и муж су се преселили из Беча у Нови Сад, где је господин Суботић отворио адвокатску канцеларију. Пошто нису имали довољно новца за уређење гостинске собе, Савка је искористила наслеђене текстилије: од српског платна је сашила завесе, а ћилимове је прострла по креветима, на зидовима, поду и на столу. Ове рукотворине су биле у складу са класичним намештајем и дошле су до изражаја у великом, светлом, лепо окреченом простору гостинске собе. „Што сам смислила то сам и учинила; али не без зебње. Онда не беше ни трага од наших женских рукотворина у имућним кућама грађанским. Српска је интелигенција држала, да су то ствари – простачке, и према томе за сељачку употребу. Природно је да сам и ја, онда, тако мислила. Тешко се еманциповати од друштвених предрасуда”.⁴⁴

Експеримент је успео и одушевио њеног мужа. „Видиш, то је поезија женске руке! Па, као што се страни свет диви нашим народним песмама, тако ће се дивити и овим рукотворинама, кад се нађе и за њих какав Вук Караџић”.⁴⁵ Касније ће се испоставити да ова аналогија заправо и није случајна. На прво признање народних песама наишли смо у страном свету, посебно код Немаца. Сличну судбину имале су и сеоске текстилне рукотворине. Прво су признате од господе „Немаца”, а тек касније од нашег грађанства.

Српске рукотворине излазе из оквира домаће

³⁷ Светозар Милетић (1826–1901) је подучавао Савку и њеног брата Михајла Полит Десанчића док су били деца, а отац Јован Полит га је и финансијски потпомагао – Савка Суботић, *Успомене*, стр. 38.

³⁸ Ј. Грчић, *н. д.*, стр. 1291.

³⁹ Савка Суботић, *О нашим народним...*

⁴⁰ *Исто*, стр. 18, 86, 94, 95.

⁴¹ Гордана Стојаковић, *н. д.*, стр. 93.

⁴² Услед неповољних друштвено-историјских и економских промена које су захватиле славонска и сремска села (увођење капитализма после 1848) стандард сеоских домаћинства нагло се погоршао.

⁴³ Савка Суботић, *О нашим народним...* стр. 3.

⁴⁴ *Исто*, стр. 4.

⁴⁵ *Исто*, стр. 5.

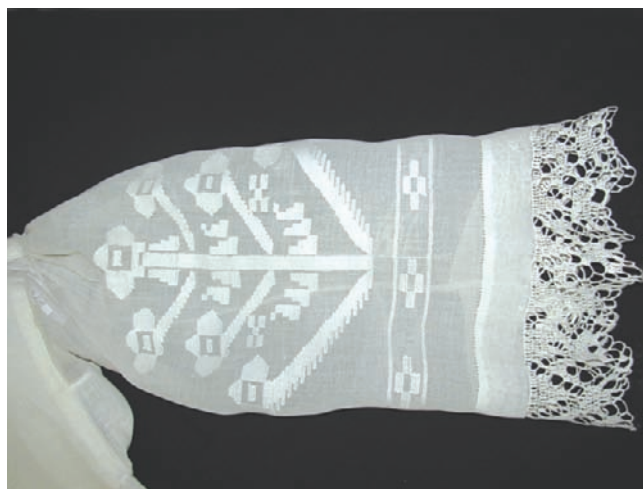
сеоске употребе средином XIX века. Тада улазе као раритети у немачке салоне у Будимпешти, а шездесетих година постају део фондуса појединих колекционара из Вуковара. Седамдесетих година деветнаестог века, грађанство мења вредносни суд о предметима народне уметности и заузима афирмативан став. Популаризацији сеоских рукотворина допринеле су, донекле, међународне изложбе као и трговина овим предметима.

Савка Суботић у Осијеку, у контактима са представницима високе аристократије, истрајно афирмише женске сеоске рукотворине. Угледни припадници грађанства је ангажују да им уреди собе у стилу српског салона. Ћилимским тканинама облаже делове намештаја и подове, а платна користи за завесе и стољњаке. У Осијеку није било скоро ниједне имућније куће која није платно, везове и ћилимове набављала уз њену помоћ.⁴⁶ «Српски салон» се даље ширио посредством угледних немачких породица које су живе у Осијеку, а заживео је и у Бечу, Дубровнику, Трсту, Одеси, Тифлису, Лондону, Паризу, Владивостоку...⁴⁷

Имајући у виду активну улогу Савке Суботић у сакупљању, реформисању и афирмацији српске текстилне радиности, као и њено познавање наведеног материјала, Бан г. Гроф Драгутин Куен Хедервари из Загреба јој је априла 1884. послао позив да учествује на Земаљској изложби у Пешти 1885. године. Изабрана је у изложбени одбор за подручје Осечко трговачко-обртничке коморе. Помоћник у реализацији јој је био господин Никола Плавшић, тајник те комере.⁴⁸ На састанку одбора она је представила своје виђење *препорођења наших народних женских рукотворина у обзиру прилагођења потребама интелигенције*. Њен предлог о увођењу реформи и новина у изгледу тканина хрватска Влада је у потпуности прихватила.⁴⁹

Реализатори ове изложбе су између себе поделили улоге. Задатак Николе Плавшића био је да сакупи аутентичне женске рукотворине у српским селима Славоније и Срема, а задатак Савке Суботић је био да осмисли грађанску собу у националном стилу и да креира нове моделе грађанског костима, инспирисане етномотивима.

Задатак Савке Суботић није био нимало лак и захтевао је сложену организацију и велики број учесника. Путовала је две године по народу како би прегледала

2. Женски оплећак, рукав, Војка, Срем, крај XIX века, Етнографски музеј, Београд, инв. бр. 34183
2. Blouse, sleeve, Vojka, Srem, end of 19th century, Ethnographic Museum, Belgrade, Inv. No. 34183

домаће радове: ћилимове, веленце, торбе, везове итд.⁵⁰ Желела је да се за украшавање будућих текстилија користе искључиво шаре са народних рукотворина. На основу материјала који је прикупила на терену вршила је селекцију мотива, а затим је шаре груписала по потреби. Свака шара је била намењена одређеном предмету. „Вадила сам поједине шаре, па сам их груписала по потреби за дотични предмет. То груписање беше нацртано на хартији у оној величини и у оном положају, који одговара дотичном предмету. Те прегледалице израђиване су у осечкој и земунској реалци, по моме упутству. То се морало зато учинити, да жене на хартији виде образац по коме ће радити, јер су шаре биле покупљене са више страна, те оне не би могле ту орнаментику саме удесити...”⁵¹

У изради осмишљених предмета учествовало је преко осамдесет радница. Оне су преле и бојиле предиво, ткале и везле предмете које је донела на пештанску изложбу.⁵²

Текстилно покућство, ћилими са старинском орнаментиком груписаном на нови начин, завесе, драперије и мебл за грађанску собу су у целини урађени у сеоским домаћинствима. Већина предмета грађанског костима и аксесорија су израђени у бечким конфек-

⁴⁶ Исто, стр. 16.

⁴⁷ У то доба било је веома модерно уредити собе у разним националним стилевима. Тако, на пр, Господа Пфајферови имали су један салон уређен у јапанском стилу, други у старонемачком и науспешније уређен у српском националном стилу. Исто, стр. 13.

⁴⁸ Исто, стр. 16.

⁴⁹ Исто, стр. 16, 17.

⁵⁰ Исто, стр. 18.

⁵¹ Исто, стр. 27.

⁵² Исто, стр. 23.

3. Женски оплећак, Буђановци, Срем, крај XIX века, Етнографски музеј, Београд, инв. бр. 25809
3. Blouse, Budanovci, Srem, end of 19th century, Ethnographic Museum, Belgrade, Inv. No. 25809

цијским кућама. Од велике помоћи била јој је рођака Милева Вучковић која је надгледала израду предмета у бечким конфекцијама.⁵³

Ова сложена организација захтевала је пуно труда, стрпљења и васцели надзор над сваким кораком у изради.

СРПСКИ МАТЕРИЈАЛ НА ЗЕМАЉСКОЈ ИЗЛОЖБИ У БУДИМПЕШТИ 1885.

После једногодишњег напорног рада и залагања предмети су израђени и изложени на пештанској изложби. Целокупан српски материјал је на Земаљској изложби изложен на више локација: 1) у павиљону за домаћу радиност; 2) у павиљону Хрватске и Славоније; 3) у павиљону Србије и 4) у павиљону Босне и Херцеговине.⁵⁴ У посебном павиљону, где су угарски сликари, вајари и архитекте излагали своје радове, било је и десет великих ормана са црквеним старинама из мађарских и српских цркава. Валтровић бележи да су на овој изложби први пут страном јавности представљени стари, српски, црквени предмети.⁵⁵ Том приликом је изложено више од две стотине предмета преузетих из карловачке саборне цркве (38 предмета) и фрушко-

горских манастира. Изложен је вежени црквени инвентар (сакоси, епитрахели, наруквице, појасеви, набедрице, плаштенице, покривачи путира); сребрни и позлаћени, ливени и ковани метални предмети, украшени филиграном, емајлом и камењем (дискоси, чаше, ибрици, тамјанице, ручке, рипиде, престолни и ручни крстови, дикирије и трикирије, већи и мањи ћивоти, енколпије, агијари и владичина одличја за груди) и предмети од дрвета (иконе и штаке) и еванђеља.⁵⁶

Све наведене предмете сакупио је Никола Плавшић (надзорник хрватског и славонског павиљона). Осим црквених предмета он је у хрватском и славонском павиљону изложио неколико хиљада српских ћилимова и чаршава од српског платна, украшених *шлингеррајем* (белим везом).⁵⁷ Ове предмете је две године неуморно скупао у сремским и славонским селима.

У хрватском и славонском одељењу и одељењу за домаћу индустрију изложени су предмети које је осмислила Савка Суботић. Изложено је: 240 разних конфекцијских комада за женску употребу хаљина, шешира, сунцобрана, кецеља, јутарњих капица, огртача за чешљање, огртача за прашину, џепница, шмизета, рубља за даме, рубља за постељину, столног рубља, рубља за новорођену децу и јастука (за крштење), две тоалете за улицу, две елегантне балске тоалете, два матинеја и двадесет дечијих костима (хаљина, шешир, сунцобран и џепница).⁵⁸

Текстил за већину предмета је израђен према замисли Савке Суботић. Као новину увела је орнаментално украшавање платна у ткању. До пештанске изложбе жене су орнаменте радиле само на ћилимовима, оделу и на пешкирима. По платну се само везло и израђивале су се *шупљике*. Савка уводи уткивање орнамената у платно од којег се израђују одевни предмети. Према досадашњим сазнањима, ове реформе су ушле и у ширу употребу и заживеле у појединим селима у Срему. У Етнографском музеју у Београду, у збирци Народне ношње Војводине, чува се седам женских кошуља – *оплећака* и једна сукња – *скути* из Срема (из околине Руме, Сремске Митровице и Земуна), на којима су изведене ове реформе. *Оплећци*, део женске, свечане народне ношње су памучне кошуље дужине до испод струка. Ткане су од белог памука у два нита на хоризонталном разбоју. Рукави наведених оплећака су

⁵³ Исто, стр. 38.

⁵⁴ С.В.П. (вероватно је аутор Стеван Поповић, уредник овог листа), *Српска рађа на земаљској изложби у Будимпешти*, Орао, Велики илустровани календар за годину 1886, Нови Сад, 1885, стр. 110.

⁵⁵ О томе колико је важно упознати свет са хришћанским уметничким старинама у источној цркви види Валтровић, М, *Српске црквене старине на будимпештанској земаљској изложби*, Старинар, број 4, 1885. Београд, стр. 102-105.

⁵⁶ С.В.П. (вероватно је аутор Стеван Поповић, уредник овог листа), *Српска рађа на земаљској изложби у Будимпешти*,...стр. 103, 104.

⁵⁷ Савка Суботић, *О нашим народним*...стр. 33.

⁵⁸ Исто, стр. 37 и С.В.П. *Српска рађа на Земаљској изложби*...стр. 112.

украшени у ткању техником у зев. Орнаменти су геометријски и стилизовани, вегетабилни. На рукаву оплећка из Војке, Стара Пазова, крај деветнаестог века, инв. број 34183 (сл. 2), уткан је крупан, вегетабилан мотив – *дрво живота*. На рукаву оплећка из Буђановца, Рума, инв. број 25809 (сл. 3), крај деветнаестог века, местимично је уткан стилизовани вегетабилни орнамент од белог памука и срмене жице.

Осим орнаменталног украшавања платна у ткању што се примењује на рукавима кошуља – *оплећка* у Срему, Савка Суботић уводи и новине у комбиновању различитих предива у ткању: 1) уместо белих пруга у основи српског платна уводи и пруге од свиле и разнобојног памука; 2) уводи шару „на коцке”; 3) на *либранцу* (платно са пругама, које се набира) дебљи бели памук замењује ибришом у боји.⁵⁹ Даље истраживање музејских предмета и сеоског текстилног инвентара Срема и Славоније требало би да покаже да ли су и ове реформе потврђене у пракси.

Стеван Поповић је, у чланку који се односи на српску грађу изложену на Земаљској изложби у Бечу, одао признање Савки Суботић и истакао да је она: „генијалним и новим начином подигла српску народну рукотворину до уметничке висине...Тек у тој изради синула је српска народна тканина у свој лепоти својој и освојила све зналце и неброј лепотица...Ми који смо живим учешћем пратили све муке и тегобе овога пионирскога рада гђе Савке Суботићке, који смо непосредно гледали сјајни тријумф њене идеје, њезиног неуморног поборништва и ретког пожртвовања – кличемо јој из дубине душе: Слава јој! Хвала јој!”⁶⁰

На изложби је посебно изложена и соба у етно-стилу, намењена за лутријско извлачење. За израду мебла за намештај и ћилима било је потребна тканина из једне ширине. Тада је израђен широки хоризонтални разбој (са широким брдом) који је био веома популаран код стапарских ткаља.⁶¹ Ово се наводи као једна технолошка новина коју је увела Савка Суботић.

На основу фрагментарних описа собе изложене на пештанској изложби сазнајемо да су тзв. ћилимске тканине биле у основи беле боје, украшене старинском орнаментиком. Завесе на вратима (портијере) су биле беле са црвеном бордуром, израђене од танке, фино одређене вуне.⁶²

Беле ћилимове је Савка Суботић увела као иновацију седамдесетих година деветнаестог века. Ови ћилими су се раширили по Бачкој и постали су део сеоског текстилног инвентара. У Етнографском музеју у Београду чува се ћилим са белом основном бојом из једне поле који је настао под утицајем реформи Савке Суботић. Изаткан је 1914. године у Стапару, а води се под инв. бр. 14043 (сл. 4). Основа му је од конопље, а потка од вуне. Ткан је у два нита у техници *кљечања (иверања)*, на хоризонталном разбоју са широким брдом. Шара са крупним ружама је настала прегледавањем са фабричког прекривача. Његов ћилим *парњак* се чува у Војвођанском музеју.⁶³

Савка Суботић је, још пре Инкиострија који се сматра зачетником националног стила у српској декоративној уметности, користила сеоске текстилне рукотворине као инспирацију за израду мебла за облагање комадног собног намештаја. Ћилиме је дизајнирала на основу аутентичних, народних орнамената. Инкиостри је 1908. године користио – за уређење ентеријера куће у којој је живео и радио наш еминентни научник Јован Цвијић, данас Меморијални музеј Јована Цвијића – као материјал за облагање намештаја првенствено готове, вежене делове женских кошуља из Македоније и са Косова.⁶⁴

Соба у националном стилу израђена по замисли Савке Суботић била је главни лутријски згодитак на Земаљској изложби у Пешти. Добио је чиновник из Пеште, који ју је касније продао за десетоструко вишу цену. То је показатељ колико је та соба била занимљива и оригинална.

ПРИЗНАЊА ЗА ИЗЛОЖБУ И СЛЕДБЕНИЦИ

Још док је Савка Суботић радила на припреми предмета за пештанску изложбу, фабриканти и трговци текстилом су били заинтересовани за њене производе.

Видевши први део поруцбине пристигао из бечких конфекцијских кућа г. Посиловић, ондашњи судија и рођени брат хрватског кардинала Посиловића, предложио јој је да узме патент за њих.⁶⁵ Савка Суботић није желела „монопол на својој идеји”, већ је сматрала да је најбољи пут за афирмацију текстилних производа да

⁵⁹ Савка Суботић, *О нашим народним ...* стр. 29.

⁶⁰ С. В. П. *Српска рађа на Земаљској изложби ...* стр. 10.

⁶¹ Савка Суботић, *О нашим народним ...* стр. 57, 58. Али, у исто време је, на сличан начин, осавремењен и разбој у средњем Банату. Широки разбоји осамдесетих година XIX века улазе све више у моду. Види Ференц, Немет, *Торонталски ћилим четврт века ткања у Банату*, Нови Сад, 1994, стр. 32.

⁶² Савка Суботић, *О нашим народним ...* стр. 17.

⁶³ Види Братислава Идвореан-Стефановић, *Ћилим Срба у Војводини*, Нови Сад, 2003, стр. 70. и Мирјана Малуцков, *Ћилимство Срба у Војводини*, Нови Сад 2003, стр. 197, 265.

⁶⁴ *Водич кроз Меморијални музеј Јована Цвијића*, Београд, 2004, стр. 16.

⁶⁵ Савка Суботић, *О нашим народним ...* стр. 39.

4. Ђилим, Стапар, Бачка, 1914, Етнографски музеј, Београд, инв. бр. 14043
4. Kilim, Stapar, Backa, 1914, Ethnographic Museum, Belgrade, Inv. No. 14043

они, реформисани или не, уђу у трговину. Зато је мустре за израду платна дала г. Миросављевићу, фабриканту и трговцу текстилном робом. Он је платно, израђено по њеним мустрадама, изложио у мађарском павиљону за домаћу индустрију. За то платно одликован је дипломом.⁶⁶

Бечке конфекцијске куће су јој нудиле високе откупне цене за тканине израђене по њеној замисли. Желеле су да конфекцију израђену од ових тканина изнесу као новину за летњу сезону.⁶⁷

Такође је и Филип Хаз, фабрикант ћилима, желео да откупи српске ћилимове, посебно оне на којима је Савка Суботић извела ново груписање орнамената. Желео је да у процес производње убаци ове атрактивне ћилимове. Међутим, породични проблеми, понајпре болест њеног мужа, спречили су је да реализује ову замисао.⁶⁸

Славонија и Срем су постигли сјајан успех на пештанској изложби. Жири је ауторе одликовао великом медаљом и дипломом. Српске рукотворине добиле су признања и од представника бечког двора и највиших слојева аристократије. У непосредним сусретима са њима Савка Суботић је успела да премости пропусте организатора и да својим реторичким способностима

– указивањем на ликовне и техничке вредности изложеног материјала – истакне значај и могућности српске женске кућне радиности. Сама Савка Суботић је схватала да је важно да се двор заинтересује за ове предмете, јер ће касније, по угледу на њих, то учинити и друга господа.⁶⁹

Један број предмета које је она дизајнирала завршио је на бечком двору. Као илустрацију њеног рада наводим дужи опис предмета који су поклоњени надвојвоткињи Стефанији: „*Матине* (јутарње одело за госпође) састојало се од сукње од најфинијег сади-платна (без икаквих шара). Доле је био широк перваз са утканим јеленима, око којих су се вили неки шипрази. Између јелена беху (од црвена памука) црвене пруге уткане, а јелени су били црвене боје. Натраг беше пешкир у облику машлије, са дугачким тракама, на којима беше иста шара, као и на сукњи. Жакет бео, као и сукња, са матроском јаком, на којој беху тако исти јелени уткани, само мање величине. Тако је исто било и на рукаву (штулпне). Шешир од истог платна, на коме су такође били уткани мали јелени; 'капот-хут' постављен лаком, белом свилом а окићен белим чипкама. Сунцобран од истог платна, само на једној поли беху уткани јелени, као на шеширу. Амбрел од истог платна, постављен белом свилом и окићен белим чипкама. Онда су се носили врло дугачки штапови за амбреле. Штап за овај амбрел израдио је један сељак и то врло дивно. Изрезао је врло лепо српског гајдаша. И на цепној марами били су уткани мали јелени. Ово је била тако оригинална тоалета, да јој се свако дивило!⁷⁰

Из описа предмета се уочава да је Савка Суботић највише користила традиционалне зооморфне и антропоморфне мотиве за украшавање текстилија. То су: јелени, *бепке*-лутке, роде, петлићи... Три костима и неколико појединачних предмета су узети за малу принцезу, ћерку престолонаследника Рудолфа. „Била су ту два 'матинеја', један са утканим 'бепкама', а други са родама. У 'матинеју' са луткама беше једна пруга плава а друга црвена, а између њих плаве и црвене лутке, отприлике као на горњем матинеју. 'Матине' са родама био је 'крем' боје и то од подебљег платна. Уткане роде биле су од црвена, плава и жута памука без пруга”.⁷¹

Сам престолонаследник Рудолф је одао признање српским ћилимовима. Он је имао прилике да упозна српске женске рукотворине јер је често ишао у Срем, у лов у Обедску бару и у село Купиново.⁷²

⁶⁶ Исто, стр. 39,40.

⁶⁷ Исто, стр. 40.

⁶⁸ Исто, стр. 29,34,35.

⁶⁹ Исто, стр. 40.

⁷⁰ Исто, стр. 30.

⁷¹ Исто.

⁷² Исто, стр. 50.

5. Савка Суботић, фотографија, почетак XX века, Етнографски музеј, Београд, инв. бр. 16014
 5. Sava Subotić, photograph, beginning of 20th century, Ethnographic Museum, Belgrade, Inv. No. 16014

После затварања изложбе Савка је послала свој експозе жирију - *изложбеном пресудилачком одбору*, у којем је опширно изложила свој рад и ангажман у припреми изложбе и, између осталог, истакла да је: „народна производња геније, за који молим марку од славног пресудилачког одбора, јер ја служим само као посредница у том послу”.⁷³

Навела је још да јој је крајњи циљ био признање српским народним тканинама, а не лична слава.⁷⁴

Са данашње тачке гледиште и са већ пристојне временске дистанце можемо истаћи да њен ангажман на популаризацији традиционалне текстилне радиности није остао без одјека. Њена следбеница Јелица Беловић-Бернадзиковска у значајном делу *Српски народни везови*

и орнаменти наводи да је Савка Суботић била њен узор у сакупљачкој делатности, а да је она „теоретски узела испитивати и отимати од заборави и пропасти драгоцену народну имовину”.⁷⁵ Подстицај на теоријском пољу, посебно у области текстилне орнаментике, дала је и Вида Вулетиху Вукасовићу, Драгутину Медењаку-Инкиострију.⁷⁶ Податке о текстилним предметима које наводи у књизи *О Нашим народним тканинама и рукотворинама* користе, са одређеним критичком ставом, савремени стручњаци за текстил: Милена Витковић-Жикић, Братислава Идвореан-Стефановић, Братислава Владић-Крстић, Мирјана Малуцков, Вера Шарац-Момчиловић...

Изузетна личност, изразите индивидуалности госпођа Савка Суботић (сл. 5) оставила је траг на пољу изучавања и афирмисања сеоске текстилне радиности. Идејну основу њеног рада чине веома оригинална, за то време напредна, али и утопијска схватања о препороду *домаће индустрије*. Била је мишљења да би се афирмацијом и реформом те радиности подстакла и ојачала економија, породични стандард, а тиме и статус и стандард жена, твораца тих рукотворина. То би, даље, омогућило јачање националне економије и националне културе.

Предуслов за препород домаће индустрије је и реформа текстила, његова модернизација и прилагођавање укусу и потребама грађанства. У служби ове идеје Савка Суботић је креирала и израдила текстилне предмете – делове и аксесорије грађанског текстила и грађанске собе инспирисане етномотивима – које је изложила у Будимпешти 1885. године.

Заслужна је и за реформе на платну од којег су рађени делови народних ношњи. Ове реформе су уведене у ношњи Срема, а поједини предмети се чувају и у Етнографском музеју у Београду.

Имала је следбенике и на теоријском пољу. Узор је била Јелица Бернадзиковској, а утицала је и на Инкиострија и Вида Вулетиха Вукасовића. Подаци о текстилним рукотворинама које је она оставила и данас су актуелни и користе их савремени стручњаци за текстил.

Надам се да ће овај кратак осврт на дело Савке Суботић бити подстицај за будућа комплекснија истраживања њене личности и допринос нашој културној баштини. Даље и дубље бављење улогом ове заслужне културне раднице подразумевало би евидентирање, а потом евалуацију предмета које је она осмислила.

⁷³ Исто, стр. 46.

⁷⁴ Исто.

⁷⁵ Савка Суботић је била у редакцији књиге Јелица Беловић-Бернадзиковска, н. д., стр. 57, 58.

⁷⁶ Инкиостри у својим радовима преузима од Савке Суботић податке о значењу неких текстилних орнамената, упореди Савка Суботић, *О нашим народним...* стр. 55, 56 и Драгутин М. Инкиостри, *Моја Теорија*, Београд, 1925, стр. 19, и *Препорођај српске уметности*, Београд, 1907, стр. 99, 100.

ЛИТЕРАТУРА

- С. В. П. (вероватно Стеван Поповић), *Рађа са прве српске изложбе*, Орао, велики илустровани календар за годину 1885, Нови Сад, 1884.
- М. Валтровић, *Српске црквене старине на будимпештанској земаљској изложби*, Старица, број 4, Београд, 1885.
- С. В. П. (вероватно Стеван Поповић, уредник овог листа), *Српска рађа на земаљској изложби у Будимпешти*, Орао, велики илустровани календар за годину 1886, Нови Сад, 1885.
- Говор Савке Суботић*, Женски свет, бр. 7, Нови Сад, 1898.
- Јелена Лазаревићева, *Савка Суботићка 1834–1904*. Домаћица, број 10. Београд, 1904.
- О Јовану Суботићу, успомене његове жене Савке Ј. Суботић*, Бранково коло, Сремски Карловци, 1904.
- Савка Суботић, *О нашим народним тканинама и рукоделима*, Нови Сад, 1904.
- Ј. Грчић, *Савка Дра Јована Суботића*, Бранково коло, Сремски Карловци, 14 (27) октобар 1906.
- Савка Суботићка*, Голуб, календар за просту 1907 годину, Цариград, 1906.
- Драгутин М. Инкиостри, *Препорођај српске уметности*, Београд, 1907.
- Јелица Беловић Бернадзиковска, *Српски народни вез и текстилна орнаментика*, Нови Сад, 1907.
- А. В. (аутор је, вероватно, Аркадије Варађанин), *Заслужне жене на перу*. Савка Суботић, Српкиња њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас, Сарајево, 1913.
- Савка Суботић*, Вардар, календар за просту годину 1923, Београд, 1923.
- Драгутин М. Инкиостри, *Моја Теорија*, Београд, 1925.
- Станоје Станојевић, *Суботић Савка*, у: Народна енциклопедија, књ. IV, Загреб, 1929.
- Даница Агатоновић, *Постанак и рад Београдског женског друштва*, Домаћица, 1934, бр. 1.
- К.Н. Милутиновић, *Омладински покрет (Политичка и социјална позадина Уједињења Омладине Српске)*, Годишњак Матице српске, Календар за 1937, Нови Сад, 1937.
- Ференц Немет, *Торонталски ћилим – четврт века ткања у Банату*, Нови Сад, 1994.
- Татјана Корићанац, Љиљана Танеска, *Београдско женско друштво 1875–1941*, Београд, 1995.
- Неда Божиновић, *Женско питање у Србији – у XIX и XX веку*, Београд, 1996.
- Витомир Вулетић, *Уједињена Омладина српска и друштвени положај жене*, у: Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века, књ. 2, Београд, 1998.
- Младенко Кумовић, *Идеја о словенском музеју*, у: Од српске народне збирке до Музеја Војводине. Зборник радова са међународног скупа поводом стопедесетогодишњице Музеја Војводине, Нови Сад, 1998.
- Василије Крестић, *Јован Суботић и Хрвати*, у: Знаменити Срби о Хрватима, Београд, 1999.
- Ана Столић, *Савка Суботић – Слика једног света*, предговор, у: Савка Суботић, Успомене, Београд, 2001.
- Гордана Стојаковић, *Знамените жене Новог Сада*, Нови Сад, 2001.
- Савка Суботић, *Успомене*, Београд, 2001.
- Братислава Идвореан-Стефановић, *Ћилим Срба у Војводини*, Нови Сад, 2003.
- Мирјана Малуцков, *Ћилимарство Срба у Војводини*, Нови Сад, 2003.
- Водич кроз Меморијални музеј Јована Цвијића*, Београд, 2004.

MARINA CVETKOVIĆ*

TRADITION AS INSPIRATION IN THE WORK OF SAVKA SUBOTIĆ

Summary

This paper revisits the role and contribution of Mrs. Savka Subotić (1834–1918), a prominent public personality, a versatile, educated citizen of Novi Sad in the cultural development of multicultural Vojvodina and Slavonija in the second half of the 19th century. Written sources indicate her important role in the recognition and reform of traditional textile crafts, part of the Serbian material cultural heritage. The paper underlines the fact that Savka Subotić, according to what we have learnt so far, is the first woman in our region to engage in textile design inspired by ethnic motifs.

The conceptual basis of her work comprises very original, at the time quite advanced but also utopian views on the revival of *domestic industry*. She believed that the recognition and reform of these crafts would encourage and improve the economy, family standard of living, and, consequently, the status and standard of living for women, creators of these handicrafts. This, in turn, would enable the strengthening of the national economy and national culture. These ideas were in line with the efforts for national

independence and, therefore, in line with the struggle for a better status of women in the society.

Intent on putting her ideas to practice, she was tirelessly exploring women's handicrafts around Slavonija and Srem countryside. She participated in the National Exhibition held in Budapest in 1885 where she displayed textile objects made after her design (parts and accessories of the town costume and town room furniture). These objects are inspired by traditional textile handicrafts and decorated with ethnic motifs.

She also deserves credit for the reforms made on the linen from which parts of traditional folk costumes were made. These reforms were implemented in the folk costumes of Srem and Slavonija.

She also had followers in the theoretical field. She was a role model for Jelica Bernadzikovska and influenced Dragutin Inkiostri Medenjak and Vid Vuletić Vukasović. The data on textile handicrafts that she left are still valid and used by modern experts for traditional and artistic textile crafts.

* Marina Cvetković, Ethnologist, Ethnographic Museum, Belgrade